

TIEN GEBODEN VOOR DE NATUURGIDS

door H. Gilissen

Ter inleiding.

„Tien geboden voor de natuurgids“ is de titel van een werkstuk dat een natuurgids, de heer H. Gilissen, tijdens zijn natuurgidsencursus in Zuid Limburg maakte. U moet dit werkstuk zien als het resultaat van een aantal discussies die verschillende mensen met elkaar hadden over de problematiek bij het leiden van excursies. De titel doet wellicht vermoeden dat het leiden van excursies een vrij eenvoudige bezigheid is: Men volgt het gebod op en de excursie is geslaagd. Zo simpel heeft de samensteller van de „tien geboden“ het echter niet bedoeld. U zult dit zelf inzien wanneer U dit werkstuk met belangstelling doorleest. Die belangstelling verdient het onderwerp zonder meer. De wijze waarop de problemen die zich bij het leiden van excursies voordoen zijn uitgewerkt, verdient in vele opzichten bewondering. Niet zozeer omdat U en wij nu voortaan zouden weten hoe we het moeten doen en volgens welk schema er nu gewerkt moet worden, maar meer omdat er opmerkingen in verwerkt zijn waarmee we vanuit onze eigen individuele interpretatie bij het leiden van excursies rekening zouden kunnen houden. Omdat het thema de kern van ons werk raakt vinden we het belangrijk genoeg om het werkstuk in zijn geheel in Mens en Natuur op te nemen.

Redactie.

De tien geboden voor de natuurgids zijn de volgende:

1. Verkenning van het terrein
2. Ontvangst van de deelnemers
3. Inleiding
4. Route met afwisseling
5. Markante punten
6. Spontane waarnemingen
7. Gelegenheid tot genieten.
8. Het gaat om de natuur
9. Gesprek
10. Slot

ad. 1. De voorbereiding bestaat uit het „verkennen van het terrein“ (geografie), het bestuderen van haar bijzondere biologie, geologie en geschiedenis. Vervolgens: voor wie is de rondleiding bedoeld:
voor kinderen, jeugdigen of volwassenen
voor amateurs, studenten of „profs“
voor huisvrouwen, middenstanders of ambtenaren
of een algemeen gemengde groep.

Aan de hand van bovenstaande gegevens wordt een route uitgestippeld, waarbij er aan gedacht wordt dat afwijking van de route mogelijk is. Aan de hand van de route maakt de leider een keus uit zijn kennis en werkt deze zodanig om dat de stof geschikt (aangepast is aan) wordt voor de rond te leiden groep.
De route moet kort en de „stof“ beperkt zijn.
De duur: rond de 2 uur.

ad 2. De excursieleider is gastheer. Hij is eerder aanwezig. Stelt zich voor. Maakt een praatje. Informeert hoe laat men weer terug wil zijn.

ad 3. Op een kleine verhoging staand, tamelijk luid sprekend, zonder pijp of sigaret in de mond, naar de mensen toegekeerd, een welkomstwoord, een karakteristiek van de wandeling, noemen van enkele leuke dingen die te zien zijn, het verzoek snoeppapier mee te nemen en de planten te laten staan.
Alles zeer kort!
Een leuk praatje van maken.

ad 4. De wandeling moet door afwisselend landschap gaan, b.v. Bos alleen kan saai zijn. In het midden van de zomer als de bomen bladeren hebben, de bloemen uitgebleeid en de vruchten nog niet rijp zijn, de vogels in het bladerdak niet gemakkelijk te zien zijn en ook nauwelijks nog fluiten (zeker in de middaguren). Dan juist verdient het aanbeveling de weide of heide en andere landschappen in de wandeling te betrekken. In de zomer zijn de weide en heide juist interessant. Deze afwisseling biedt de mogelijkheid tot vergelijking van landschappen en geeft daardoor dieper inzicht in de natuurgemeenschap. Landschappelijke schoonheid ontstaat vaak door afwisseling: bos - weide - boomgaard - akker - houtwallen - heuvel - dal.

ad 5. Bepaalde punten trekken ieders aandacht, b.v. een bron, een grote kei, een uitzicht, een grot, een bostype, een grindgroeve, een open vlakte, een poeltje, een roekenkolonie, een dal, een gebouw, enz. Dergelijke dingen passerend kijkt de hele groep in dezelfde richting. Dit zijn plekken die de leider van tevoren uitzoekt. Ze lenen zich goed om iets langer te blijven stilstaan. Hier kan een voorbereid verhaal verteld worden, b.v. bij een grindgroeve over het ontstaan van deze bodem.

ad 6. Er zijn ook dingen die alleen kinderen, enkele volwassenen of natuurkenners opvallen; b.v. een rups aan een draadje, een spreuw met voer in de bek, een vlieg op een bloem, een biddende torenvalk, een gal op een eikeblad, de geur van muskuskruid, het zingen van een vogel, enz. Deze kleine dingen zijn belangrijker dan markante punten. Ze zijn boeiender. Uitleg hierbij is nauwelijks nodig. Wel moet er op gewezen worden. Ze hoeven de wandeling nauwelijks te onderbreken.
(Soms kunnen ze aanleiding zijn tot een uitgebreid verhaal, b.v. een zingende vogel kan een uitgangspunt zijn om iets over de functie van de zang te vertellen. Toch moet dit niet te veel gedaan worden. Te veelvuldig oponthoud is zeer vermoeiend en dooft de belangstelling).

ad 7. Een groot gedeelte van de excursie dient de leider te zwijgen. De deelne-

mers moeten de gelegenheid krijgen zelf waarnemingen te doen, zelf te kijken en te zien, te zoeken en te vinden, te genieten.
De leider dient voor te gaan in het kijken en zoeken. Niet alleen kinderen, ook volwassenen worden graag gestimuleerd en gewaardeerd.
Ziet of vindt een deelnemer iets dan moet de leider dit zo belangrijk achten dat hij het geziene of gevondene aan de hele groep mededeelt. (Zie punt 6).

ad 8. Niet de alwetendheid van de excursieleider boeit de mensen. Niet de Latijnse namen. Wel de dingen uit de natuur die hij laat zien. In de regel zijn de vragen die men stelt of graag zou willen stellen eenvoudig, b.v.

Wat is dat voor een vogel die daar zingt?

Wat heeft die boom een gekke knobbel?

Is dat gat van een konijn of een vos?

Dit zijn de gewone problemen. Vragen de mensen niet dan moet de excursieleider dit doen. Ze moeten over de natuur denken, ze moeten zichzelf vragen gaan stellen. Hoe zit dat. Daarna heeft het eigenlijk pas zin dat de excursieleider iets vertelt. Weet hij het antwoord niet dan kan hij dit het beste gewoon toegeven.

ad 9. Nadat aanvankelijk de leider veel aan het woord is geweest, ontstaat daarna een periode van stilte. In stilte is de deelnemer bezig met wat hij ziet, hoort, ruikt, voelt en beleeft.
Tegen het einde ontstaat vaak het onderlinge gesprek als expressie van het beleefde. Het komt op gang door individuele uitwisseling van waarnemingen, gestimuleerd door de leider. Opeens komen de tongen los en het gesprek is geboren. Dan moet de leider kunnen luisteren.
Liep hij aanvankelijk aan de spits van de groep, nu loopt hij middenin.

ad 10. Tot slot wijs ik persoonlijk de mensen er steeds op dat de waarde van de natuur niet in geld is uit te drukken. Het genot van een fijne wandeling is onbetaalbaar.

Ik deel mede dat er in die streek nog meer mooie plekken zijn en hoe die te vinden zijn. „U moet nog eens komen en dan daar en daar eens gaan kijken“.
Ik bedank de mensen voor hun enthousiasme, weiger zoveel mogelijk alle fooien, vraag of ik nog iemand ergens mee van dienst kan zijn en wens iedereen „wel thuis“. Het slot is sterk persoonlijk en wordt gekleurd door de groep die meegegaan is en door wat er gebeurd is.

Deze tekst van Huub Gilissen is gepubliceerd in Mens en Natuur 1967 (2).
Ofschoon al lang geleden heeft dit nog een hoge gebruikswaarde.